

ւելքի մասին իրենց մեծերուն, այսպէս Ա. էջ 54—55, 460—467, ուր խօսք կ'ըլլայ Հալէպի ազգայնոց մասին 1652 եւ 1662 տարիներէն: Էջ 126—130 կը հրատարակուին կարեւոր վաւերագիրներ Տէր Կոմիտասի (†1707) նահարակութեան մասին (Martyre de Der Gourmidas). էջ 471—473 կը հրատարակուի Սոյ խաչատուր Կաթողիկոսի նամակն առ Լուդովիկոս Թագաւոր (12 փետր. 1663). Բ. էջ 555—561, 583—584 վաւերագիրներ Աւետիք Պատրիարքի մասին: Հետաքրքրական է նաեւ Բ. էջ 595—596 հրատարակուած St. Priest ասպետի յիշատակագիրն առ d'Aiguillon, Գաղղիոյ Նախարարն (2 Հոկտ. 1773), ուր խորհուրդ կու տայ իւր Կառավարութեան՝ հակառակ Ռուսիոյ քաղաքագիտական ձգտմանց յԱրեւելս, որ Յունաց վրայ յեցած է, Հայերն եւ Ասորիներն նեցուկ առնուլ եւն:

Այս եւ այսպիսի տեղեկագրութիւններ, որոնց թիւն մեծ է, շատ բան կը պարզեն ԺԶ—ԺԱ դարուց հայ եկեղեցական պատմութեան լուսաւորութեան համար: Կը յուսանք թէ առաջիկայ հատորներն աւելի հետաքրքրական նիւթեր պիտի բերեն ի նպաստ Հայոց պատմութեան, ինչպէս ակնկալել կու տայ հայերէնագէտ հրաբարակչին անձնաւորութիւնն, որ արդէն կը խոստանայ տալ առաջիկայ հատորին մէջ նոր նիւթեր Աւետիք պատրիարքի մասին:

Կը մաղթենք ամէն յաջողութիւն յաջորդ հատորներու արագ եւ ճոխ հրատարակութեան համար:

Հ. Ն. Ա.

2. ԹԻՐԻՆԱՐԵՆ Թ., Արիանայ քաղաքան. Նորոգ տեսութեամբք եւ յաւելուածովք: Վիեննա, տպ. Միլիթարեան, 1914—1920, 8°, էջք 390:

Ք. Միւլլէր բուռն թափով կը պաշտպանէր, թէ հայերէնը երանեան բարբառին մէկ ճիւղն է այս հնոց ալ կարծիքն էր. հայերէն այն բաղմաթիւ բառերն, որոնք երանեան են հնչմամբ եւ ձեւով, առիթ տուած էին այս ենթադրութեան: Հիււրման եղաւ, որ խախտեց այս ենթադրութեան հիմը, ցոյց տալով, որ ինչպէս երանեան նոյնպէս հայ բարբառն հնդեւրոպական մայր բունէն յառաջացած ինքնուրոյն ճիւղեր են. իսկ երկու բարբառին մէջ նկատուած նոյնաձեւ բառերն մասամբ հասարակաց աղբիւրէ կը բրդխեն եւ մասամբ փոխառութեամբ մուտ գտած

են հայերէնի մէջ: Հիււրման իւր «Հայերէն քերականութեան» մէջ թէեւ տուած է ցանկ մը այսպիսի փոխառութեանց, բայց այն ոչ լրիւ կարելի է նկարել:

Այժմ թիրեաքեան կը փորձէ ընդարձակել այս ցանկը: Իւր աշխատութիւնն յեցած է առաւելապէս նոյնահնչիւնութեան օրէնքի վրայ, առանց զայն լեզուագիտութեան փորձաքարի վրայ փորձելու: Եւ արդէն թիրեաքեան յաւակնութիւնն չունի իբրեւ լեզուաբանին հրապարակ գալ: Այս անկեղծ խոստովանութիւն մըն է, որ աւելի շնորհք կու տայ իւր աշխատութեան: Պարսիկ եւ հայ բարբառին, զոր արիւնհայ կ'անուանէ, նոյնահնչիւն եւ նոյնաձեւ բառերու պարզ համեմատութիւն է, զոր կը ներկայացնէ գիտութեան. թողլով անոնց ծագման մասին դատաստանն լեզուագէտներու: Բայց պէտք է խոստովանիլ, թէ թիրեաքեան սուր հոստառութիւն ունի, որչափ ալ լեզուաբանին չղգայ ինք զինքը. շատ յարգի նկատողութիւններ կը պարունակէ իւր բառարանը, որոնք, ինչպէս կը հաւատանք, գրգիռ պիտի ըլլան լեզուագէտներու, աւելի խոր կերպով ուսումնասիրելու պարսիկ եւ հայ բարբառներու աղբիւրն, ուր թէ ի նպաստ հայուն եւ թէ ի նպաստ պարսիկին կէտեր կան, որոնք փոփոխակի զերար կը լուսաւորեն. այս նկատմամբ հետաքրքրական են թիրեաքեանի նկատողութիւններն Յառաջաբանին մէջ:

1913ի վերջերն յանձնած էր հեղինակը իւր գործը տպագրութեան. աշխարհաւեր պատերազմը արգելք հանդիսացաւ տպագրութեան արագ շարունակութեան. այս յապաղման միջոցին վախճանեցաւ բաղմարդիւն հեղինակը († 2 Մարտ 1919). Եթէ այսօր յետ եօթնամեայ յապաղման լոյս կը տեսնէ մաքուր տպագրութեամբ, այն կը պարտինք Հանգուցեղոյն գրասէր որդւոյն, որ իբրեւ ժառանգ Հօրը աղանդութեան, ամենայն խնամք հոգաց գործոյն պսակման:

Հ. Ն. Ա.

